

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science
Volume 6 Issue 4, p. 351-370, April 2013

SINIRLAR, SINIR TİCARETİ VE SINIR TİCARET MERKEZLERİ

BORDERS, BORDER TRADE AND BORDER TRADE CENTERS

Yrd. Doç. Dr. Taşkın DENİZ

Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya ABD

Abstract

In this study, first of all, the term “border”, the importance of borders in terms of geography, the scope of border trade, the effects of legal regulations on border trade have been addressed. And then, economic reflections caused by border trade centers are discussed. Finally, some arrangements to sustain border trade have been offered.

By means of border trade; it is provided that increasing of foreign trade income, economical development of the provinces as part of the border trade, reducing of development differences interregionally by providing of the regional improvements, providing of the products which are not able to be produced because of the geographical features or the other various reasons easily from boundary countries as cheaper compare to regular import trade in a short time, reducing of trafficking, strengthening of the cultural interaction among countries, increasing of employment through people who deal with border trade activities.

Providing of financial support to entrepreneurs that dealing with frontier trade in Karadeniz and East Anatolia regions that are not realized in desired level of frontier trade is going to contribute to development of frontier trade in mentioned regions. The negotiations that will be done with Syria and Iran governments because of the relations that are put forward in the last years with Iraq that living regime changes beginning from the year of 2000's are very important in terms of development by revising of frontier trade. Goods which are needed by Iraq and Syria on food - construction and technologic could be

supplied with frontier trade. At the same way, frontier trade is important in terms of power of Nahçıvan economy.

Information and data used in this study have been gathered from published local and foreign resources on political geography, Turkish economy, border trade, and border Trade in Turkey.

Key Words: Political Geography, Border, Border Trade, Border Trade Centers, Turkey

Öz

Bu çalışmada öncelikle sınır kavramı, sınırların siyasi coğrafya açısından önemi, sınır ticaretinin kapsamı ve tarihsel gelişimi, çeşitli tarihlerde yapılan yasal düzenlemelerin sınır ticaretine etkileri ele alınmakta; ardından sınır ticaret merkezlerinin yol açtığı ekonomik yansımalar tartışılmakta ve son olarak da sınır ticaretinin sürdürülmesi için yapılması gerekli düzenlemeler öneri olarak sıralanmaktadır.

Sınır ticareti sayesinde; dış ticaret gelirlerinin artması, sınır ticareti kapsamındaki illerin ekonomik açıdan kalkınması, bölgesel kalkınmanın sağlanarak bölgeler arası gelişmişlik düzeyinin azaltılması, üretimi coğrafi özellikler ya da farklı nedenlerle mümkün olmayan ürünlerin normal ithalata kıyasla daha ucuz bir biçimde sınır ülkelerinden kısa sürede kolaylıkla getirilebilmesi, kaçakçılığın azaltılması, ülkeler arasında kültürel etkileşimin güçlenmesi ve sınır ticareti ile uğraşanlar sayesinde istihdamın artırılması sağlanmaktadır.

Sınır ticaretinin istenilen düzeyde gerçekleşmediği Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde sınır ticareti ile uğraşana girişimcilere finansman desteğinin sağlanması, söz konusu bölgelerde sınır ticaretinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. 2000'li yılların başından itibaren yaşanan süreçte rejim değişimi yaşayan Irak ile son yıllarda ortaya konan ilişkiler nedeniyle Suriye ve İran hükümetleri ile yapılacak görüşmeler, sınır ticaretinin gözden geçirilerek geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Gıda - inşaat ve teknolojik ürünlerde Irak ve Suriye'nin ihtiyaç duyduğu mallar sınır ticareti ile karşılanabilir. Aynı şekilde sınır ticareti, Nahçıvan ekonomisinin güçlenmesi açısından da önem taşımaktadır.

Çalışmada kullanılan bilgi ve veriler; siyasi coğrafya, Türkiye ekonomisi, sınır ticareti ve Türkiye'de sınır ticareti üzerine yayımlanmış olan yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Coğrafya, Sınır, Sınır Ticareti, Sınır Ticaret Merkezi, Türkiye

GİRİŞ

Siyasi coğrafyadaki önemli kavramlardan biri, *sınır*'dir. Devlet sınırları; ulus devletlerin varlığı, yer altı ve yer üstü doğal kaynakların mekânsal dağılımı, kaynakların paylaşımlarına yönelik yaşanan çatışmalar, sınır ötesi askeri müdahaleler, sınır ticareti ve sınır kaçakçılığı gibi olaylar nedeniyle güncelliğini korumaktadır. Bu nedenlerden dolayı değişik bilimlerde sınırlar ve sınırlara dayalı mücadeleler konusunda çok sayıda bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada siyasi coğrafya açısından sınırlar, sınır ticareti, sınır ticaret merkezleri ve Türkiye'de sınır ticaretinin özellikleri ele alınmıştır.

Siyasi Coğrafya Açısından Sınır Kavramı ve Tarihçesi

Eski Yunan ve Roma şehir devletleri, mekânsal paylaşımlara yönelik siyasal oluşumların nüvesini oluşturmaktaydı. Bu yerleşmeler genellikle doğal olarak kolay savunulabilir ve saldırılara karşı korunma sağlayacak konumlarda kurulmuşlardır.¹ Şehir devletlerinin merkezini, savaş zamanlarında sığınılan ve bu nedenle genellikle yüksekte kurulan savunmaya uygun akropolisler oluştururdu. Siyasi sınırlarını belirleme isteği ve buna bağlı olarak sınır çizimi, şehir devletleri açısından çok önem taşımamaktaydı.² Bunun nedenleri; yüzölçümlerinin geniş olmaması, yer şekillerinin doğal set teşkil etmesi, birbirlerine çok yakın bulunmamaları ve şehir devletlerini çeviren surların sınır olarak kabul edilmesi idi.

Ortaçağda şehir devletlerinin yerini yüzölçümü daha geniş olan imparatorluklar almıştır. Böylece devletler ve imparatorluklar arasında sınır belirleme, kara sınırı çizimi ve sınırların korunması önem kazanmaya başlamıştır.

Yeniçağda dünya nüfusu ve ulus devletlerin sayısının hızla artması ile sınırların belirlenmesi ve korunması daha önemli hale gelmiş, sınır ihlallerine bağlı çatışmalar ve savaşlarda artış yaşanmıştır. Örneğin, bu dönemde Osmanlı Devleti ile İran arasında yaşanan sınır ihlalleri, iki devlet arasında uzun süreli savaşlara neden olmuştur.

Sanayi devrimi sonrasında, yaşanan hammadde ve pazar arayışına bağlı olarak sömürge yarışı hızlanmıştır. Sömürgelerin paylaşımı konusunda sıkıntılar yaşanmaması için sınırların korunmasına yönelik duyarlılık artmış ancak sınır mücadeleleri yine de devam etmiştir. Fransa ile Almanya arasında Alsas Loren Kömür Madeni Havzası'nın hangi devletin sınırları içerisinde kalacağı, bu duruma örnektir. Bu dönemde, deniz aşırı ticaretin artması ve deniz aşırı sömürgelerin elde edilmesi

¹ YILDIRIM, Recep, *Uygarlık Tarihine Giriş*, Ankara. Meridyen Yayıncılık, s. 174, 2002.

² OWENS, E. J., *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*, Çeviren: Cana BİLSEL, İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık, s. 151, 2000.

nedeniyle kara sınırlarının belirlenmesine deniz sınırlarının belirlenmesi de eklenmiştir.

20. Yüzyılın başlarından itibaren Kjellen ve Ratzel gibi bilim insanları tarafından sınırların genişliği ile devletin gücü arasında doğrudan bağlantı kuran kara hâkimiyetine dayalı teoriler ortaya atılmıştır. Bu teoriler, sınır ve sınırların genişliği kavramlarını uluslararası platforma taşımıştır. Siyasi sınırların genişliği ile devletin gücü ve yaşam süresi arasındaki ilişki açısından siyasi sınırların korunması ve genişletilmesi, siyasi bir amaç haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nda liderler tarafından bu tutum açıkça ortaya konmuştur. Savaşlar sonrasında dünya siyasi haritasında devlet sınırlarında sıkça değişimler meydana gelmiş hatta Kuzey Afrika devletlerinin sınırlarının belirlenmesinde olduğu gibi devlet sınırları sömürgeci devletlerin istekleri doğrultusunda kâğıt üzerinde çizilerek belirlenmiştir.

20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren uçak ve uzay sanayinin gelişmesi ile birlikte kara ve deniz sınırlarına hava sınırı da eklenmiştir. Devletler açısından kara - deniz ve hava sahası sınırlarının nasıl çizileceği uluslararası anlaşmalar ile belirlenmiştir. Buna rağmen günümüzde taraflardan birinin tanımına karşın diğerinin tanımaması nedeniyle sınır sorunları devam etmektedir. Siyasi sınırların değişiminde eskiden olduğu gibi savaşlar değil de siyasi anlaşmalar geçerli tutulmaktadır.

Yunanca "Sinoron", İngilizce "Border" ve Arapça "Hudut" anlamına gelen sınır kavramı değişik şekillerde tanımlanmaktadır.

Glassner ve Blij'e (1989) göre sınır "Bağımsız bir devletin hâkimiyet alanını belirleyen, farklı siyasi otoriteleri ayıran, harita üzerinde ince hatlarla gösterilen çizgilerdir."³

Pakalın'a göre sınır "İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut" anlamına gelmektedir.⁴

Stein ise sınırı "İki ya da daha çok devletin buluştuğu, kaynaştığı ve etkileştiği yerdir ve bu etkileşim sınırı bir geçiş kuşağı yapar." şeklinde ifade etmektedir.⁵

Karabağ'a göre sınır "Bir devletin egemenlik (yetki) alanını belirleyen ve o devleti komşularından ayıran hatlara denir."⁶

Devleti bir organizmaya benzeten Ratzel sınır kavramını şu şekilde ifade etmektedir: "Sınır, devletin kenar organıdır ve bu sebepten dolayı devletin gücünü, gelişmesini ve değişikliklerini ifade etmektedir. Gerçekte sınırlar ve bunların

³ AKENGİN, Hamza, *Siyasi Coğrafya: İnsan ve Mekan Yönetimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık, s. 96, 2010.

⁴ PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*, Ankara: MEB Yayınları, s. 205, 1993.

⁵ STEIN, Mark, *Osmanlı Kaleleri ve Avrupa'da Hudut Boyları*. Çev. G. Ç. Güven. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, s. 16, 2007.

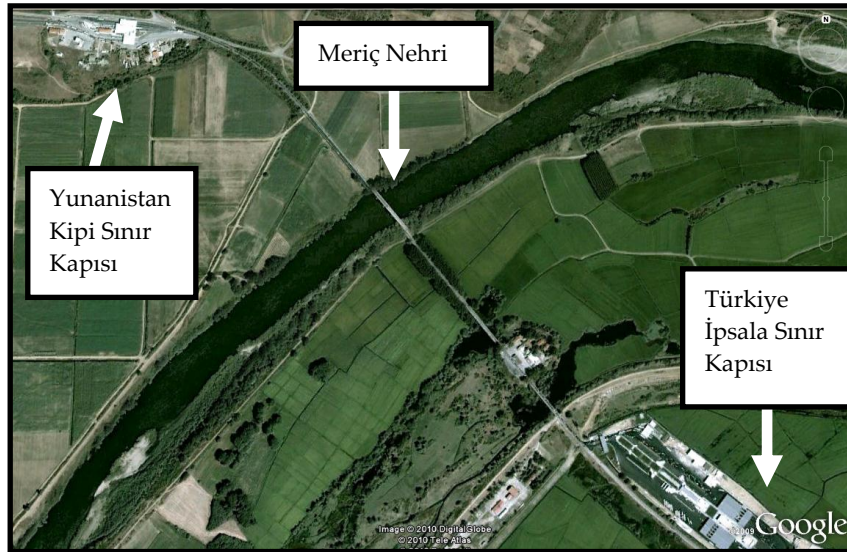
⁶ KARABAĞ, Servet, *Jeopolitik Açından Sınırlar*, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 3, 2008.

arz ettiği özellikler, bir devletin gelişme ve değişme istikametlerini ortaya koymaktadır. Devletin sadece güvenliği değil aynı zamanda gelişmesini ve saha kazanma istikametini belirleyen unsurlardır.”⁷

Akengin ise sınırı “Organize olmuş toplumları temsil eden, devletlerin toprak, su ya da hava hâkimiyet alanlarını belirleyen hayali hatlar ya da işaretlerdir.” şeklinde tanımlamaktadır.⁸

Her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın sınır kavramı her zaman için siyasi coğrafyada önemini korumaktadır. Karabağ’a göre “Sınırlar, siyasi coğrafya literatürünün merkezinde yer alır. Çünkü siyasi sınırlar, yetkinin alansal ifadesini ve bunun ait olduğu güç sistemlerini ortaya koyan bir unsurdur.”⁹

Günel’in görüşleri de göz önüne alındığında sınırlar “doğal coğrafi özelliklerin kullanıldığı sınır, yapay (siyasi, geometrik) sınır ve etnografik sınır” şeklinde sınıflandırılmaktadır.¹⁰ Sıradağlar, akarsular, göller, denizler, ormanlar, çöller ve bataklıklar gibi fizyografik özellikler devletleri birbirlerinde ayıran *doğal coğrafi özelliklerin kullanıldığı sınır* olarak kabul edilmektedir. Doğal mekân üzerinde çoğunlukla kalıcı olmaları ve rahatça görünebilmeleri nedeniyle doğal coğrafi özelliklerin kullanıldığı sınırlar, sınır belirlemede sık kullanılmaktadır.

Fotoğraf 1: Türkiye - Yunanistan Sınırını Çizen Coğrafi Doğal Sınır: Meriç Nehri (www.googleearth.com)

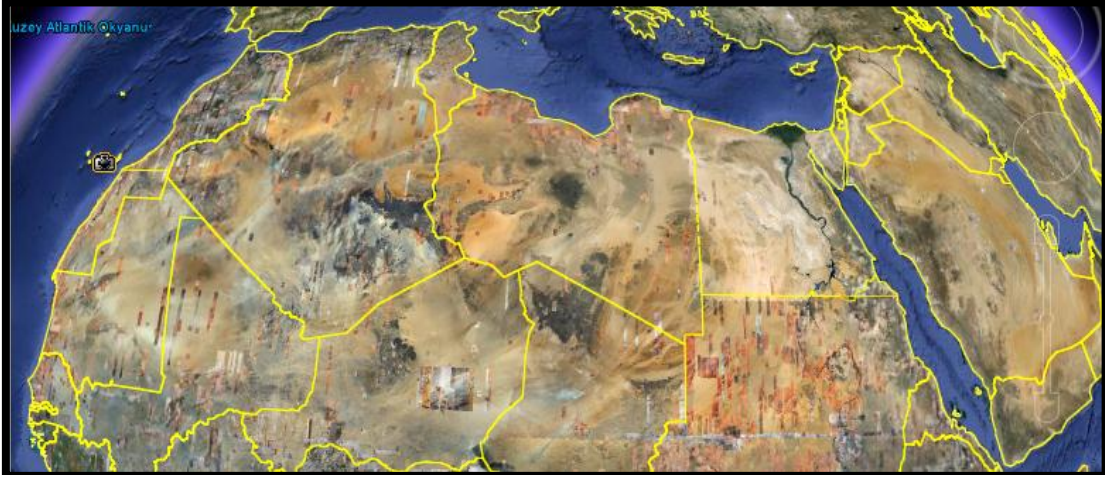
⁷ GÜMÜŞÇÜ, Osman, *Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye’de Sınır Kavramı*, Bilgi Dergisi, Sayı: 52, s. 84, 2010.

⁸ AKENGİN, a.g.e., s. 96-97.

⁹ KARABAĞ, a.g.e., s. 1.

¹⁰ GÜNEL, Kamil, *Coğrafyanın Siyasal Gücü*, İstanbul: Çantay Kitabevi, s. 79-97, 2004.

Genellikle savaş sonrasında karşılıklı anlaşma ile belirlenen sınırlar ise *yapay (siyasi, geometrik) sınır* olarak belirtilmektedir. Günümüz dünya siyasi haritasında devletlerarası sınırların büyük bir kısmı yapay sınırlardan oluşmaktadır (Fotoğraf 2). Bu sınırların belirlenmesinde bazen belirlenen iki noktayı birleştiren düz bir hat bazen de paralel ve meridyenlerden yararlanılmıştır.

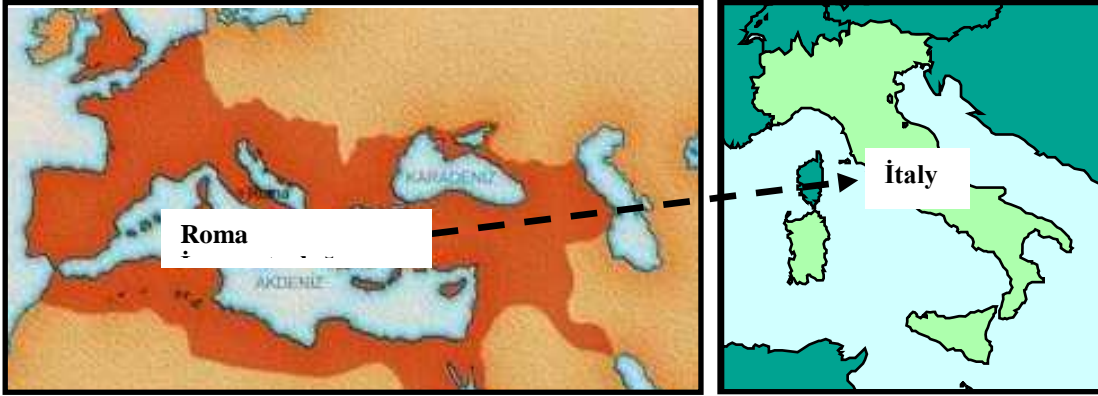
Fotoğraf 2: Yapay Sınırlara Örnek: Kuzey Afrika Devletleri (www.googleearth.com)

Aynı din, dil ve kültüre sahip topluluklar tarafından oluşturulan devletlerin sınırları ise *etnografik sınır* şeklinde ifade edilmektedir. Fransızca ethnique kelimesi “kavim, budan” anlamına gelmektedir. Ethnographique ise kavim, budan ile ilgili olan anlamındadır (www.tdkterim.gov.tr, 18/03/2012). Dolayısıyla etnografik sınırlar; din, dil ve kültürel açıdan sınırları ifade etmektedir. Etnografik sınırların belirlenmesi esnasında farklı milletlerden olmasına karşın yüzyıllardır bir arada yaşamış insanların durumunun göz ardı edilmesi, azınlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum devletlerarasında zaman içerisinde dış göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle etnografik sınır kavramı çoğunlukla sıkıntılı bir durum yaratmaktadır.

Sınır kavramı, mülkiyet kavramı ile birlikte düşünülebilir. Çünkü gerek insanlar gerekse de devletler açısından sınır kavramı, sahip olunan mülkiyetin miktarı ya da alanını ifade eder. Her devlet hem mülkünü korumak hem de değişik şekillerde organize ederek yönetmek amacıyla elinden gelen her şeyi yapar. Bu durum, sahip olunan mülkiyeti koruma diğer bir ifade ile sınırın korunması düşüncesini ortaya çıkarmış ve bu uğurda tarih boyunca savaşların yaşanmasına neden olmuştur.¹¹ Siyasi coğrafya açısından fazla istikrarın bulunmadığı alanlarda, sınırların durumu zorla değiştirilmeye çalışılmakta ve bu durum yaşanmakta olan mekâna dayalı çatışmaların da kaynağını oluşturmaktadır.

¹¹ GÜNEL, a.g.e., s. 65.

Devlet sınırları coğrafyayı sadece siyasi açıdan ilgilendirmez. Çünkü bir devletin egemenlik sahasını oluşturan mekânı diğer bir ifade ile ülkesi, o devletin gelişmesi üzerinde son derece etkilidir. Bu nedenle devlet sınırları aynı zamanda değişik devletlerarasındaki kültürel alanların da unsuru olarak değerlendirilebilir ve böylece sınırların coğrafi önemi daha da artabilir. Sınırlar aynı zamanda devletlerin ticaret, savunma ve turizm gibi konularda birbirleri ile paylaşımaya yönelik birliktelikler oluşturduğu yerleri de ifade eder. Ancak sınırlar nedeniyle tarih boyunca pek çok tartışmaların ve savaşların yaşandığı ve yaşanmaya devam ettiği de unutulmamalıdır. Tarih boyunca sınırların korunması ve genişletilmek istenmesi, sınırlara dayalı savaşların çıkmasındaki temel etken olmuştur. Bunun nedeni ise, sınırların siyasi coğrafya açısından mekâna dayalı gücü ve egemenliği de temsil etmesidir. Sonuçta yaşanan tartışmalar, çatışmalar ve savaşlara bağlı olarak siyasi sınırlar sürekli değişime uğramıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Sınırların Değişimine Bir Örnek: Roma İmparatorluğu ve İtalya Devleti'nin Sınırları (www.maps.com)

Karabağ¹², Akengin¹³, Özgen ve diğerlerinin¹⁴ görüşleri göz önüne alındığında sınırların siyasi - ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Sınırlar, bir devleti diğer devletlerden ayıran hat olup hem devletlerin hem de milletlerin bir bakıma en uç noktalarını belirler.¹⁵ Çünkü bir milletin sınırları diasporik olarak kendi sınırları ötesine gidebilir. Bir devlete ait gerek hükümlerlik sahasının gerekse de yetkisinin (egemenliğin) alansal hattını ifade eder. Ayrıca bir devletin toprak, su ya da hava hâkimiyet alanlarını yansıtır ve mekâna dayalı çatışmaların da önemli bir kaynağını oluşturur. Ticari, turizm ve kültürel anlamda önem taşıyan sınır kapılarının varlığını da ifade eder. Sınırlar, ondan faydalanan ve etkilenenlerin oluşturduğu bir ara bölgeyi de kapsar. Ulusal kimliğin de göstergesi olup her sınır,

¹² KARABAĞ, a.g.e., s. 3.

¹³ AKENGİN, a.g.e., s. 96.

¹⁴ ÖZGEN, Neşe, H. ve diğerleri, *Sınır Kasabaları Sosyolojisi Projesi*, Ankara: Tübitak, s. 46-48, 2004.

¹⁵ ÖZGEN ve diğerleri, a.g.e., s. 45.

içerisi ve dışarıyla etkileşimi açısından tarihsel olarak diğer sınırlardan farklıdır. Sanıldığı gibi aksine bir geçiş bölgesi değil, aksine sınırdan etkilenen bir dizi ekonomik ve politik ağı temsil eder. Devletlerin ticaret, savunma ve turizm gibi konularda birbirleri ile paylaşımaya yönelik birliktelikler oluşturduğu yerleri belirleyen sınırlar, oluşturduğu sınır kültürleri ile sınırdan yaşayanlara has bir sınır vatandaşı' tipi yaratır.¹⁶

Siyasi Coğrafya Açısından Sınır Ticareti ve Tarihçesi

Küreselleşmenin ön planda olduğu günümüz dünya ekonomisinde her devlet açısından dış ticaret rakamlarının pozitif yönde olması önem taşımaktadır. Dış ticaret faaliyetleri uygulama şekli açısından değişik şekillerde yapılabilmektedir. Bu faaliyetleri genel olarak *normal ticaret*, *bağlı ticaret*, *serbest bölge ticareti* ve *sınır ticareti* şeklinde sıralamak mümkündür. **Sınır ticareti**, *sınır komşusu devletler arasında her iki ülkenin sınır bölgelerine yakın yerleşim yerlerinde bölgesel kalkınma amacına yönelik gerçekleştirilen ve özel anlaşmalara dayanılarak yürütülen bir dış ticaret şeklidir.*^{17,18} Dış ticarete yer alan bürokratik işlemler, sınır ticaretinde söz konusu değildir. Sınır ticareti valilikten alınan "Sınır Ticareti Belgesi" ile yapılabilmektedir. Ayrıca sınır ticaretinde önemli ölçüde tarife ve miktar indirimlerinin yapılması ile genel anlamda dış ticarete göre avantaj sağlanmaktadır.

Sınır ticaretinin temelinde; doğal kaynakların dağılışının yeryüzünde ülkelere göre eşit olmaması, devletlerin ekonomik gelişmişlik ve teknolojik düzeylerinin farklı olması, belirli malların o ülkede hiç üretilmemesi ya da az üretilmesi nedeniyle yerli üretimin ihtiyacı karşılayamaması, yakın komşuluk ilişkileri, yasal işlemleri basitleştirip bürokratik işlemlerin azaltılması yoluyla dış ticaret hacminin genişletilmek istenmesi ve ulaşım giderlerinin daha az olması gibi faktörler bulunmaktadır.

Sınır ticareti sayesinde; dış ticaret gelirlerinin artması, sınır ticareti kapsamındaki illerin ekonomik açıdan kalkınması, bölgesel kalkınmanın sağlanarak bölgeler arası gelişmişlik düzeyinin azaltılması, üretimi coğrafi özellikler ya da farklı nedenlerle mümkün olmayan ürünlerin normal ithalata kıyasla daha ucuz bir biçimde sınır ülkelerinden kısa sürede kolaylıkla getirilebilmesi, kaçakçılığın azaltılması, devletler arasında kültürel etkileşimin güçlenmesi ve sınır ticareti ile uğraşanlar sayesinde istihdamın artırılması sağlanmaktadır.

Sınır ticaretinin günümüz anlamında ilk kez Asya'da 1962 yılında Çin ve Vietnam sonra Çin ile Rusya, Çad - Nijer - Nijerya - Kamerun ve Orta Afrika Cumhuriyeti arasında gerçekleştirildiği bilinmektedir.¹⁹

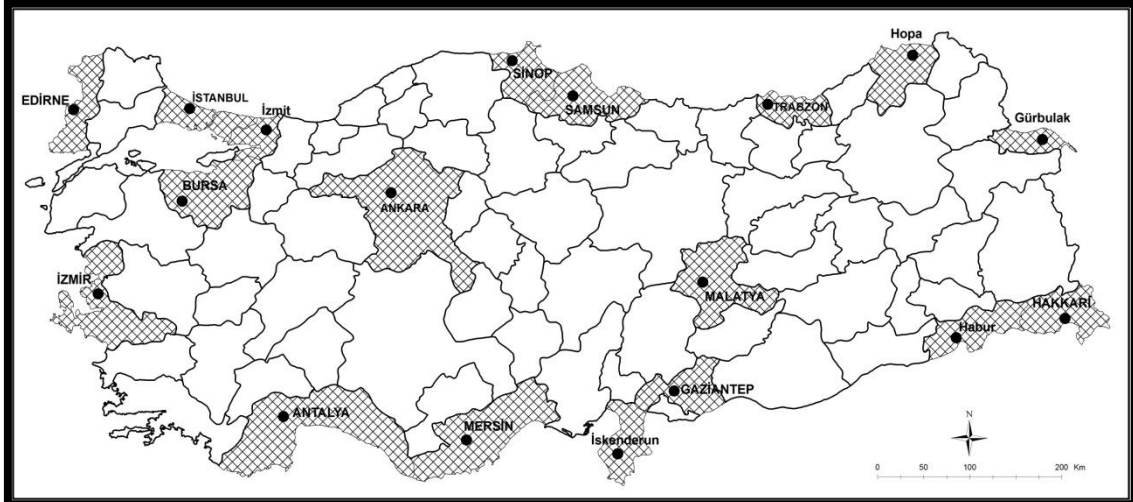
¹⁶ ÖZGEN ve diğerleri, a.g.e., s. 46.

¹⁷ GÜNEŞ, Recep, ve diğerleri, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri*, Malatya: Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Sayfa: 1-22, 2010.

¹⁸ KARABAĞ, a.g.e., s. 63.

¹⁹ ÖZTÜRK, Nurettin, *Türkiye'de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Zonguldak: Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Sayfa: 107 - 127, 2006.

Türkiye çok sayıda kara sınırı ve deniz sınırı ülke ile komşu durumdadır. 18 Gümrük Muhafaza Baş Müdürlüğü ve bu müdürlüğe bağlı 144 Gümrük Müdürlüğü'ne sahiptir (<http://www.gumruk.gov.tr>, 04/09/2012) (Harita 1). Bu durum sınır komşusu ülkeler ile kara, deniz ve demir yolu ulaşımı açısından zengin bir sınır kapısı ağı anlamına gelmektedir. Ayrıca Türkiye'nin sınır komşusu devletler ile olan coğrafi, tarihi, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel bağları da göz önüne alındığında komşu ülkeler ile sınır ticaretinin gelişmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Harita 1: Türkiye Gümrük Muhafaza Baş Müdürlükleri (<http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/tanitim/Sayfalar/btarihce.aspx>, 18/12/2011)

Türkiye'de sınır ticaretinin geçmişi çok eskiye dayanmamaktadır. Lokal bir ticaret sayılabilecek olan sınır ticareti ilk kez 1971 yılında 1615 sayılı Gümrük Kanunu ile gündeme gelmiştir. Fakat resmi anlamda Türkiye'de sınır ticareti 1978-1979 yıllarında yaşanan petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak artan döviz talebini ve petrol ihtiyacını karşılamak için İran'dan mal karşılığında petrol temin edilmesiyle başlamıştır. Sınır ticareti başlangıçta merkeze bağlı görevlilerce yapılmış ve bu işlemler yaklaşık iki yıl sürmüştür. Daha sonra sınır ticareti işlemlerinin valiliklerce yürütülmesinin daha uygun olacağı düşüncesine varılmış ve Ağrı Valiliği bünyesinde "Sınır Ticareti Bürosu" oluşturulmuştur.

1980'de yayımlanan Sınır Ticareti Yönetmeliği ile İran'la Ağrı - Gurbulak sınır kapısından sınır ticareti yapılması, bir yönetmelik maddesi haline getirilmiştir. 1982 yılında yayımlanan İhracat Rejimi Kararı ve İhracat Yönetmeliği içerisinde sınır ticaretine ayrıca yer verilmesi, sınır ticareti açısından önemli bir gelişme olmuştur. Ağrı Valiliği'nin 13.02.1985 tarih ve 1/222 sayılı talebi üzerine; 5/9113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki, Sınır Ticareti Yönetmeliği çerçevesinde, Gurbulak sınır kapısından sınır

ticareti yapılması işlemlerini bir takım kurallara bağlamıştır.²⁰ Aynı yıl Gaziantep - Ünlüpınar ve Karkamış sınır kapılarından Suriye ile sınır ticareti yapılmaya başlanmıştır. 1986 yılından itibaren birçok ilde yapılmaya başlanan sınır ticareti, özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ön plana çıkmıştır. 1986 yılında Hatay - Cilvegözü sınır kapısından Suriye'yle, 1987 yılında ise Van - Kapıköy sınır kapısından İran'la sınır ticareti başlamıştır. 1988 yılında Hakkari - Esendere, 1989 yılında Artvin - Sarp sınır kapılarında sınır ticareti aktif hale gelmiştir. 1989 yılında Erzurum'un İran'la Ağrı - Gürbulak kapısından, Bağımsız Devletler Topluluğu'yla ise Artvin-Sarp sınır kapısından sınır ticareti başlamıştır. 1990 yılında Kars ilinin İran'la Ağrı - Gürbulak sınır kapısından, Bağımsız Devletler Topluluğu'yla ise Artvin - Sarp sınır kapısından sınır ticareti yapmasına izin verilmiştir. Ayrıca 1990 yılında Mardin, Hakkari ve Şırnak illerinin Habur Sınır Kapısı'ndan sınır ticareti yapmalarına karar verilmiştir.²¹

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 26.12.1996 tarih ve 96/9025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 4.6.1998 tarih ve 98/11160 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile toplam 13 ilin (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Edirne, Iğdır, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van) Gürcistan, Bulgaristan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak'la sınır ticareti yapması kararlaştırılmıştır.²²

Başlatıldığı günden bu yana kapsamı konusunda tartışmalar bitmeyen ve vergi kayıplarına neden olan sınır ticaretine 28.04.2000'de çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yeni kısıtlamalar getirilmiştir. Özellikle ithal edilen motorin miktarına kısıtlama getirmiştir. Kararname ile sınırdan ticaretin önemli boyutunu oluşturan motorin ticaretinde gümrük muafiyeti de azaltılmıştır. Sınır ticaretine ilişkin bu kararname nedeniyle, 2000 yılının sonunda sınır ticareti kapsamında ithalatı yapılabilecek ürünlerin sayısı, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 254'ten 34'e indirilmiştir (Tablo 1).²³ Bu durum önemli sorunlara neden olmuş, örneğin çok sayıda Türk şirketi peşin ve elden ödemeli motorin bağlantısı yapmış olduğundan dolayı söz konusu kısıtlamalar nedeniyle bazıları bedelleri ödendiği halde mallarını alamamış ya da çeşitli nedenlerle ithal edemeyerek mağdur olmuşlardır.

Tablo 1: 2000 Yılı Sonu İtibari İle İthalat Yapılabilecek Ürünler Listesi

<p>2000 Yılı Sonu İtibari İle İthalat Yapılabilecek Ürünler Listesi</p>	<p>Külçe alüminyum, ayçiçeği çekirdeği, bıçak, plastik fırça, plastik hasır, hurma, kalay, kabak çekirdeği, karabiber, kavun çekirdeği, karpuz çekirdeği, kereste, kıl, kına, kimyon, kömür, mermer, odun, oyuncak, paspas, plastik mutfak eşyası, pvc, semaver, sepet, sumak, süpürge, sürahi, süs eşyası, termos, tomruk, vanilya, vantilatör, yer silgisi ve yün</p>
--	---

²⁰ ÖZTÜRK, a.g.e., s. 111.

²¹ ATAY, Melike – SUGÖZÜ, İ. Halil, ATAY, *Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı*, Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, s. 6, 2010.

²² ÖZTÜRK, a.g.e., s. 111.

²³ ÖZTÜRK, a.g.e., s. 114.

Sınır ticaretinde yaşanan sorunları gidermek amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), *Sınır Ticaret Merkezleri (STM)* uygulamasına giderek bölgesel ticareti geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede 2003 yılından itibaren sınır kapılarında satış mağazalarının kurulması uygulamasına geçilmiştir.²⁴ Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki 20 sınır ilinde Sınır Ticaret Merkezleri (STM) kurulmasına dair karar, 2003 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe girmiştir. STM kurulması öngörülen iller, 2003/5408 sayılı Kararın (13.12.2003 t. 253145 sayılı Resmi Gazete) 2. maddesi ile belirlenmiştir. Buna göre; Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illeri, bu kapsamda yer almaktadır. Bu illere komşu olan Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerinin de STM'lerden yapılacak ticaretten belli şartlar dâhilinde yararlanmasını öngörülmüştür. Geçen süre içerisinde Van Kapıköy, Hakkari Esendere ve Ağrı Sarısu'da STM kuruluşu tamamlanmıştır (<http://www.gumruk.gov.tr/04/09/2012>) (Harita 2). 5 adet sınır ticaret merkezinin daha kurulması planlanmaktadır. Bu merkezler özellikle Suriye ve Kuzey Irak ile olan ticareti artırmaya yönelik düşünülmüştür. Türkiye'de sınır ticareti yapmaya yetkili 12 sınır ilinin tamamında kişi başına gelir ülke ortalamasının altındadır. Çoğu tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaktadırlar. Bu nedenle alternatif gelir kaynakları ve istihdam alanlarının oluşturulması açısından sınır ticareti özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri halkı için önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Sınır Ticaret Merkezleri (STM), Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde bölge halkının gelir ve refah seviyesinin artırılması, ürün çeşitliliği ve istihdamı artırmak suretiyle altyapı farklılıklarının giderilmesi, sınır bölgesine ekonomik canlılık getirilmesi, bölge halkının ihtiyaçlarının hızlı ve düşük maliyetle karşılanması ve komşu ülkelere yapılan ihracatımızın artırılması amacıyla kurulmuştur.²⁵ Büyük bir kısmında iklim koşullarının uygun olmaması, üretim faktörlerinin yetersizliği, güvenlik ve ulaşım imkânlarının olumsuzluğu, bu bölgelerin kalkınmasını zorlaştırmaktadır. Ancak STM sayesinde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden komşu ülkelere gerçekleştirilen sınır ticaretinin artırılması, ürün çeşidi ve pazar yelpazesinin genişlemesine, dış ticarete katkı sağlanmasına ve istihdamın artırılmasına neden olmuştur. Söz konusu uygulama ile sınır ticaretinde bulunacak devletlerarasında karşılıklı satış mağazalarının açılmasına ve yolcuların bu mağazalardan belirtilen sınırlar dâhilinde alış verişi yapabilmelerine imkân sağlanmıştır.

²⁴ ATAY - SUGÖZÜ, a.g.e., s. 5.

²⁵ ATAY - SUGÖZÜ, a.g.e., s. 6

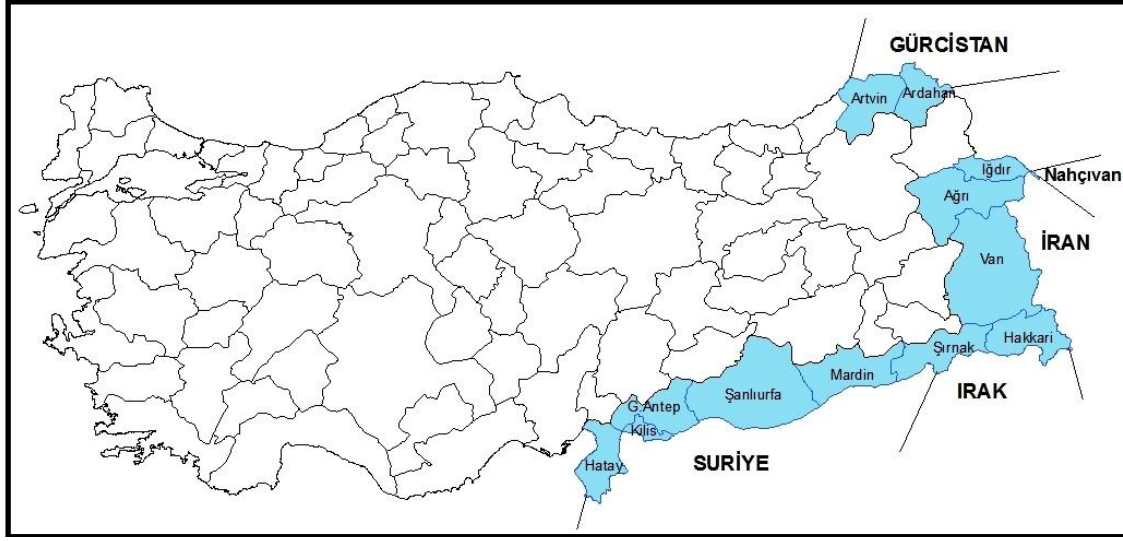
İl	Sınır Kapısı	Devlet	İl	Sınır Kapısı	Devlet
Ağrı	Gürbulak	İran	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
Ardahan	Türközü	Gürcistan	Kilis	Öncüpınar	Suriye
Artvin	Sarp	Gürcistan	Mardin	Nusaybin	Suriye
Gaziantep	Karkamış	Suriye	Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
Hakkâri	Esendere	İran	Şırnak	Habur	Irak
Hatay	Cilvegözü	Suriye	Van	Kapıköy	İran

20.05.2010 tarihli 2010/393 sayılı "Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar" ile 01.01.2011 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, sektörel değerler, 50 milyon ABD \$'na kadar tarım ürünleri ve 50 milyon ABD \$'na kadar sanayi ürünleri olarak değiştirilmiştir. Ayrıca sektörel değerlerin sınır illerine paylaştırılmasında sadece ilgili sınır illerinin nüfuslarının göz önünde bulundurulmasına karar verilmiştir.²⁸

Sınır ticaretini geliştirmeye yönelik alınan bu önlemler yine de istenilen sonuçları karşılayamamıştır. Bu durum üzerinde etkili olan başlıca faktörler şunlardır;

- a) Başlangıçta sınır illerinde yaşayan insanların ve dolayısıyla sınır bölgelerinin kalkınmasını amaçlayan sınır ticaretinin, bir süre sonra araçların kontrolüne girmesi ve bölge halkının sınır ticaretinden istenilen düzeyde faydalanamaması,
- b) 1990'lı ortalarından itibaren artan terör olayları ve terör örgütünün sınır ticaretine yönelik ulaşımı aksatması nedeniyle sınır illerinde yaşayan ve sınır ticareti ile uğraşan insanların güvenlik endişesi taşıyarak sınır ticaretinden uzaklaşması,
- c) Sınır güvenliği ve kaçakçılık faaliyetleri nedeniyle 2000'li yılların başında sınır ticareti kapsamındaki ürünlere ve özellikle akaryakıt ticaretine sınırlamalar getirilmesi,
- d) Hükümetlerin sınır ticareti konusuna gerekli özeni göstermemeleri, yanlış uygulamaların gerçekleştirilmesi, modern ve teknolojik tesislerin hizmete girememesi,
- e) Sınır ticareti ile ilgili mevzuatta sürekli değişiklikler yapılması nedeniyle bu ticaretle uğraşan birey ya da firmaların formalite ve sınır giriş-çıkışlarında sıkıntılar yaşamaması,
- f) II. Körfez Savaşı, Irak İşgali, Suriye'de yaşanan gelişmeler gibi siyasi ve askeri olayların Türkiye'nin sınır ticaretini olumsuz yönde etkilemesi önemli rol oynamıştır.

²⁸ GÜNEŞ ve diğerleri, a.g.e., s. 12.

Şekil 2: Sınır Ticareti Yapılan İller ve Devletler

Sınır Ticareti Rakamlarının Sınır Ticareti Yapılan İllerdeki Gümrük Kapıları, İller ve Bölgeler Kapsamında Değerlendirilmesi

Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Gümrük Müsteşarlığı dış ticaret verileri göz önüne alındığında, sınır ticaretine ilişkin gümrük kapısı, il ve bölge düzeyinde dış ticaret rakamları şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

a) **Gümrük Kapıları Bazında Dış Ticaret:** Tablo 3 incelendiğinde; sınır ticaretine yönelik çalışmalarının uygulamaya konulması ve sınır ticaret merkezlerinin açılması ile özellikle 2005 yılı ve sonrasında sınır ticareti canlanmaya başlamıştır. Söz konusu canlanma, Türkiye'nin toplam ihracatında görülen artış ile paralellik göstermektedir.

Tablo 3: Sınır Ticareti Yapılan İllere Ait Gümrük Kapılarından Yapılan İhracat ve İthalat Rakamları ile Türkiye'nin Toplam İhracat ve İthalat Rakamları ve Yüzdeleri Karşılaştırması (Kaynak: www.dtm.gov.tr, Mart 2011, <http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/istatistikler/Sayfalar>)

Yıllar	Sınır Ticareti Yapılan İllerin İhracat Rakamları (~ \$)			Sınır Ticareti Yapılan İllerin İthalat Rakamları (~ \$)		
	Türkiye'nin İhracat Rakamları (~ \$)	%		Türkiye'nin İthalat Rakamları (~ \$)	%	
2004	1.479.000.000	63.167.000.000	2,3	770.000.000	97.539.000.000	0,7
2005	2.401.000.000	73.476.000.000	3,2	730.000.000	116.774.000.000	0,6
2006	2.878.000.000	85.534.000.000	3,3	710.000.000	139.576.000.000	0,5
2007	2.880.000.000	107.271.000.000	2,6	840.000.000	170.062.000.000	0,5

2008	3.893.000.000	132.027.000.000	2,9	2.894.000.000	201.963.000.000	1,4
2009	4.333.000.000	102.142.000.000	4,2	3.965.000.000	140.928.000.000	2,8
2010	4.615.000.000	113.883.000.000	4	2.957.000.000	185.544.000.000	1,5
2011	9.351.389.000	134.907.000.000	7	9.945.487.000	240.842.000.000	4,2

Sınır ticareti yapılan illerde bulunan gümrük kapılarından gerçekleştirilen toplam ihracat rakamı 2005 yılında 2.4 milyar \$ ile Türkiye toplam ihracatının % 3,2'sini ve 2006 yılında yaklaşık 2.9 milyar \$ ile % 3,3'ünü oluşturmaktadır. Ancak 2007 yılında, Türkiye toplam ihracatında gerçekleşen hızlı yükselme nedeni ile ihracat rakamının oranı % 2,6 düzeyinde kalmıştır. Bu rakam 2008 yılında % 2,9; 2009 yılında % 4,2; 2010 yılında % 4 ve 2011 yılında ise % 7 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2011 yılı ihracat rakamlarının artmasında özellikle Gazi Antep ili (4.760.000.000 \$) önemli rol oynamıştır. 2004 - 2011 yılları arasındaki sekiz yıllık süreçte sınır ticareti yapılan illerdeki gümrük kapılarından gerçekleştirilen toplam ihracat rakamı yaklaşık 32 milyar \$'dır.

İthalat verileri kapsamında değerlendirilecek olunursa; sınır ticareti yapılan illere ait toplam ithalat rakamlarının Türkiye toplam ithalat rakamlarına oranına göre daha az olduğu görülmektedir. Ancak 2008 ve 2009 yıllarında ithalat oranlarında, toplam ithalattaki artışa paralel olarak, önceki yıllara nazaran artış görülmektedir. Örneğin; 2007 yılındaki % 0,5'lik oran 2008 yılında yaklaşık 3 kat bir artış ile % 1,4'e yükselmiştir. Söz konusu artış oranı, 2009 yılında % 2,8 ve 2010 yılında % 1,5 şeklinde gerçekleşmiştir. 2011 yılı yılında sınır ticareti ithalatı yaklaşık 10 milyar \$ ile Türkiye toplam ithalatının % 4,2'sini oluşturmaktadır. 2011 yılında gerçekleşen toplam ihracat rakamlarının artışına paralel olarak illerden gerçekleşen ihracat rakamlarındaki artışa benzer bir durum, toplam ve il bazında gerçekleşen ithalat rakamlarında da mevcuttur. Hem toplam hem de il bazında ithalat rakamları artış göstermiştir. En fazla ithalat yapılan il, ihracatta olduğu gibi Gazi Antep olmuştur. Bu artış üzerinde petrol ithalatı önemli rol oynamaktadır.

Sınır ticareti kapsamında ağırlıklı olarak; 2004 - 2010 yılları arasındaki süreçte ihracatta Irak ve Suriye, ithalatta ise Suriye ve İran ön planda olmuştur. Ancak 2011 yılından itibaren özellikle Suriye'ye gerçekleşen dış ticaret verileri neredeyse % 80 daralma göstermiştir. Bu durum üzerinde, Suriye'de yaşanmaya devam eden süreç etkili olmuştur. En az dış ticaret ise Nahçıvan ile gerçekleşmiştir. İhraç ve ithal ürünler bazında ise örneğin; 2007 yılında İran'dan gerçekleşen ithalata konu olan ürünleri karpuz, kivi, hurma, patlıcan, pekmez, darı, nar ve su deposu oluşturmuştur. 2009 yılı Ocak - Ekim döneminde İran'dan toplam 1,3 milyon \$ değerinde karpuz, kivi, hurma, patlıcan, pekmez, muz ve yeşil biber; Suriye'den toplam 2.2870 \$ değerinde nargile kömürü, odun, peçete ve plastik kömür ithalatı gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında Ağrı,

Van ve Hakkâri illerinden İran'a gerçekleştirilen ihracat değeri 155 milyon \$ olup, ihracat kalemlerini sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Suriye, Irak, Nahçıvan ve Gürcistan'dan tarım ürünü ithalatı gerçekleşmemiştir.²⁹

b) Sınır Ticareti Yapılan İller Bazında Dış Ticaret: Tablo 4 göz önüne alındığında; sınır ticareti yapılan illerde ihracat rakamlarının ithalat rakamlarından daha az olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerini; petrol ithalatındaki artışa karşın Suriye'ye gerçekleşen ihracatın neredeyse minimum düzeye inmesi oluşturmaktadır. Sınır ticaretinde ihracat rakamları göz önüne alındığında Gaziantep ve Hatay ilk iki sırada, Ardahan ve Van ise son iki sırada bulunmaktadır. İthalat rakamlarında ise ilk iki sırada yine Gaziantep ve Hatay illerinin, son iki sırada ise Ardahan ve Iğdır yer almaktadır. İhracat ve ithalat rakamları arasındaki fark göz önüne alındığında ise Şırnak, Hakkâri ve Iğdır illeri ilk sıraları paylaşmaktadır. Diğer bir ilginç veri ise, söz konusu illerden Hatay, Kilis, Şanlıurfa ve Van illerinin ihracat miktarlarının ithalat miktarlarından daha az olmasıdır.

Elde edilen veriler göz önüne alındığı ortaya çarpıcı bir sonuç çıkmaktadır. Ardahan, Van ve Kilis'te STM'lerin açılmış olmasına rağmen bu illere ait sınır ticareti rakamları istenilen düzeye çıkmamıştır. İllerin toplam ihracat rakamı içerisindeki %'leri yaklaşık olarak; Ağrı'da % 1, Van'da % 0.2 ve Hakkari'de % 4 düzeyinde kalmıştır. Bu durum üzerindeki etkilerin ortaya konarak çözümlenmesi önemli görülmektedir.

Tablo 4: STM Kapsamında Yer Alan İllerin 2011 Yılı Sonu İtibari İle Gerçekleştirdiği İhracat ve İthalat Rakamları (Kaynak:<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html>, 15/04/2012)

STM Kapsamında Yer Alan İller	İhracat Rakamı (~ bin \$)	İthalat Rakamı (~ milyon \$)
Ağrı	77.697	71.206
Ardahan	1.595	0.248
Artvin	62.100	52,460
Gaziantep	4.760.000	4.723.000
Hakkari	339.000	33.000
Hatay	2.100.000	4.595.000
Iğdır	98.000	8.329
Kilis	30.000	43.000

²⁹ TBMM, 16/11/2009 tarih ve 10642 sayılı Soru Önergesi, Ankara: TBMM Başkanlığı.

Mardin	804.000	134.000
Şanlıurfa	148.000	289.000
Şırnak	910.000	9.900
Van	21.000	39.000
TOPLAM	9.351.389	9.945.487

c) **Bölgeler Bazında Dış Ticaret:** Tablo 5 göz önüne alındığında; bölgeler düzeyinde gerçekleştirilen ihracat rakamlarında Marmara ve Ege bölgeleri ilk 2 sırada yer almaktadır. İthalat rakamlarında ise Marmara ve İç Anadolu bölgeleri ilk sıraları paylaşmaktadır. İhracat ve ithalat rakamlarında GD Anadolu bölgesi 5. sırada, Doğu Anadolu bölgesi ise son sırada bulunmaktadır. Doğu Anadolu ve GD Anadolu bölgelerinde ihracat rakamlarının ithalat rakamlarından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum Doğu Anadolu ve GD Anadolu bölgelerinde sınır ticaretini önemi açısından değer taşımaktadır. İhracat verileri açısından GD Anadolu bölgesi toplam ihracatın yaklaşık % 4,5'ünü, Doğu Anadolu bölgesi ise % 1,5'ünü; ithalat verileri açısından ise GD Anadolu bölgesi toplam ithalatın yaklaşık % 2'sini, Doğu Anadolu bölgesi ise % 0,2'sini gerçekleştirmiştir.

Tablo 5: Bölgeler Düzeyinde 2011 Yılı Sonu İtibari İle Gerçekleştirilen İhracat ve İthalat Rakamları

(Kaynak: <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html>, 15 / 05 / 2012)

Bölge	İhracat Rakamı (~ milyon \$)	İthalat Rakamı (~ milyon \$)
Karadeniz	3.491	3.494
Marmara	92.170	173.965
Ege	13.498	14.791
Akdeniz	7.165	11.371
İç Anadolu	10.520	31.428
Doğu Anadolu	1.911	0.426
GD Anadolu	6.151	5.367
TOPLAM	134.907	240.842

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sınır ticaretinin geliştirilmesi Türkiye'nin coğrafi, tarihi, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlarının bulunduğu sınır komşusu ülkeler ile ilişkilerinde güven ortamına dayalı birlikteliğin gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu durum bölgesel güç olma yolundaki Türkiye açısından önem taşımaktadır.

Sınır ticareti sayesinde oluşan sosyo-ekonomik güven ortamı, aynı zamanda mekansal paylaşımların hattını belirleyen sınırlar konusunda komşu ülkeler arasında sorunlar yaşanmamasına neden olacak ve bu durum sınır güvenliğine yönelik harcamaların da azalması anlamına gelecektir.

İklim koşullarının olumsuzluğu, ulaşım imkânlarının zorluğu, üretimde etkili faktörlerin yetersizliği, terör, güvenlik kaygısı nedeniyle sanayi yatırımlarının yapılamaması, geçimleri tarım ve hayvancılığa dayalı halkın son yıllarda uygulanan yanlış politikalar ile ekonomik gelirlerinin azalması gibi unsurlar; Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin sosyal ve ekonomik kalkınmasının önünde önemli engeller olmuştur. Bölge ekonomilerini canlandırma, istihdamı ve gelir düzeyini artırma, gerçekleşen göç sorununu azaltma ve bölgeler arası gelişmişlik farkını kapatma konularında sınır ticareti çözüm olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye çok sayıda sınır kapısına sahip bir ülkedir. Bu durum kaçınılmaz olarak devlete ek bir maliyet getirmektedir. Sınır kapılarının devlete olan ek maliyeti, sınır ticareti ile değerlendirilerek sınır ticaretinden elde edilen gelirlerden bu sınır kapılarına pay aktarılması ile kazanca dönüştürülebilir.

Mevcut sınır ticaret merkezinin yetersizliği nedeniyle sınır ticaret merkezlerinin sayısında da artışa gidilmelidir.

Sınır ticaret merkezleri ve sınır kapıları arasında koordinasyonun artırılması sağlanarak bu merkezlerin ve sınır kapılarının daha verimli çalışması sağlanmalıdır. Bu kapsamda gerekli altyapı, çevre düzeni, elektronik ve teknik donanım açısından modernizasyonları kısa sürede tamamlanmalıdır.

Sınır ticareti kapsamındaki illerde sağlanacak düzenli bilgi paylaşımı ile fazla ürün girişinin engellenmesi sağlanmalıdır. Bu durum gerekli durumlarda ticareti yapılan ürünlere ve ticaretin gerçekleştirildiği illere kotalar getirilmesi anlamına gelebilir.

Sınır ticaret konusunda yapılacak sıkı denetimler, terör örgütlerine finansal kaynak sağladığı gerekçesini de ortadan kaldıracaktır.

Sınır ticareti, lokal düzeyde olması nedeniyle sınır ticareti ile ilgili mevzuatın sürekli değiştirilmediği, formalitenin az olduğu ve vergi oranlarının düşük tutulduğu bir ticari faaliyete dönüşmelidir. Bu durum sınır ticaretinin sürekliliği ve uğraşanlar açısından memnuniyeti artırıcı bir unsur olacaktır.

Hem tarım hem de petrol ürünlerinin sınır kapılarından geçişinde gerekli analizlerin yapılacağı özel mekanların sınır kapılarında yapılması gerekmektedir. Böylelikle hem kalitesiz ürünün yurda girişi sınırda engellenmiş olacak hem de bu ticaretle uğraşanların zaman ve maliyet açısından tasarruf etmeleri sağlanacaktır.³⁰

Kotaların, ürün maliyetleri ve satış fiyatları da göz önünde bulundurularak, bölgede yaşayan halkın bu ticareti yapmalarını anlamlı kılabilecek, öte yandan iç piyasadaki dengeleri bozmayacak şekilde arttırılması gerekmektedir. Aynı zamanda, ithaline izin verilen ürünler belirlenirken, ürün çeşitliliğinin sağlanması ve bölge halkının ihtiyaçlarının daha titizlikle gözetilmesi gerekmektedir.³¹

Sınır ticaretinin istenilen düzeyde gerçekleşmediği Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde sınır ticareti ile uğraşana girişimcilere finansman desteğinin sağlanması, söz konusu bölgelerde sınır ticaretinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

2000'li yılların başından itibaren yaşanan süreçte rejim değişimi yaşayan Irak ile son yıllarda ortaya konan ilişkiler nedeniyle Suriye ve İran hükümetleri ile yapılacak görüşmeler, sınır ticaretinin gözden geçirilerek geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Gıda - inşaat ve teknolojik ürünlerde Irak ve Suriye'nin ihtiyaç duyduğu mallar sınır ticareti ile karşılanabilir. Aynı şekilde sınır ticareti, Nahçıvan ekonomisinin güçlenmesi açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle Iğdır'dan bu ülkeye gerçekleştirilen sınır ticaretinin devamı önem taşımaktadır. Diğer yandan nüfusu ve hızlı büyüyen ekonomisi nedeniyle İran ile geliştirilecek olan sınır ticareti, her iki devletin ekonomisi açısından olumlu olacaktır.

KAYNAKÇA

a. Araştırma ve Tetkik Eserler

AKENGİN, Hamza, *Siyasi Coğrafya: İnsan ve Mekan Yönetimi*, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2010.

ATAY, Melike ve SUGÖZÜ, İbrahim Halil, *Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı*, Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, 2010.

GÜMÜŞÇÜ, Osman, *Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye'de Sınır Kavramı*, Bilig Dergisi, Sayı: 52, Sayfa: 79 -104, 2010.

GÜNEL, Kamil, *Coğrafyanın Siyasal Gücü*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2004.

GÜNEŞ, Recep, DURMUŞ, Ahmet Fethi ve CEYHAN, Mehtap, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti: Sınır Ticaretinin Gelişimini Engellenen*

³⁰ GÜNEŞ ve diğerleri, a.g.e., s. 18-20.

³¹ GÜNEŞ ve diğerleri, a.g.e., s. 18-20.

- Faktörler ve Çözüm Önerileri*, Malatya: Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Sayfa: 1-22, 2010.
- KARA, Mehmet, *Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 3, Sayfa: 60 - 79, 2005.
- KARABAĞ, Servet, *Jeopolitik Açısından Sınırlar*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008.
- ÖZGEN, Neşe, H. ve diğerleri, *Sınır Kasabaları Sosyolojisi Projesi*, Ankara: Tübitak, 2004.
- OWENS, E. J., *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*, Çeviren: Cana BİLSEL, İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 2000.
- ÖZTÜRK, Nurettin, *Türkiye'de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Zonguldak: Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Sayfa: 107 - 127, 2006.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*, Ankara: MEB Yayınları, 1993.
- STEIN, Mark, *Osmanlı Kaleleri ve Avrupa'da Hudut Boyları*. Çeviren: G. Ç. Güven, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007.
- TBMM, *16/11/2009 tarih ve 10642 sayılı Soru Önergesi*, Ankara: TBMM Başkanlığı.
- YILDIRIM, Recep, *Uygurluk Tarihine Giriş*, Ankara: Meridyen Yayıncılık, 2002.

b. İnternet Kaynakları

- <http://www.agrigundem.com/yerel/yeni-sinir-ticaret-merkezleri-acilacak.html>, 04/05/2011
- <http://www.dha.com.tr/haberdetay>, 30/04/2011
- <http://www.dtm.gov.tr>, 19/06/2011
- <http://www.googleearth.com>, 14/06/2012
- <http://www.gumruk.gov.tr>, 04/09/2012
- <http://www.igeme.org.tr>, Sınır Ticareti Merkezleri Kurulmasına İlişkin Karar-2003/5408 10.04.2003 t. 25075 sayılı Resmi Gazete , 04/04/2012
- <http://www.maps.com>, 11/01/2012
- <http://www.tdkterim.gov.tr>, 18/03/2012
- <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html>, 15/06/2012